

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

> Retouradres Postbus 1600 3800 BP Amersfoort

Vervoersautoriteit MRDH

T.a.v. 5.1.2.e

Postbus 21012

3001 AA Rotterdam

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

Contactpersoon

5.1.2.e

T 5.1.2.e

5.1.2.e @ 5.1.2.e

5.1.2.e

Datum 13 december 2024
Betreft Advies omgevingsvergunning rijksmonumentactiviteit

Onze referentie
1626261

Uw referentie

Naam De Nieuwe Tolbrug
Adres
Postcode/plaats Voorburg
Gemeente/provincie Leidschendam-Voorburg; Zuid-Holland;
Monumentnummer 524439

Naam Brugwachtershuisje bij de Nieuwe Tolbrug
Adres
Postcode/plaats Voorburg
Gemeente/provincie Leidschendam-Voorburg; Zuid-Holland;
Monumentnummer 524440

Naam Parkaanleg buitenplaats Hoekenburg / Arentsburg
Adres Hoekenburglaan 45
Postcode/plaats 2275TG Voorburg
Gemeente/provincie Leidschendam-Voorburg; Zuid-Holland;
Monumentnummer 524457

Geacht 5.1.2.e

Op 19 november 2024 vond een Brede Terugkoppelsessie plaats waarbij door de werkgroep Metropolitane Fietsroute van de Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH) aan vertegenwoordigers van de provincie Zuid-Holland, de gemeenten Leidschendam-Voorburg en Den Haag en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) de variantenstudie voor de oversteek over de Vliet van de Metropolitane Fietsroute is gepresenteerd. Naar aanleiding van deze bijeenkomst geeft de RCE op verzoek van de MRDH hierbij een reactie op de gepresenteerde variantenstudie. In deze reactie wordt aangegeven welke gevolgen de verschillende varianten hebben voor de cultuurhistorische waarden die op deze locatie aan de orde zijn.

In een eerder stadium heeft de RCE reeds een preadvies gegeven aan de gemeente Leidschendam-Voorburg in het kader van deze opgave om een

oversteek over de Vliet te realiseren. Inmiddels is nader onderzoek gedaan en zijn 5 planvarianten ontwikkeld.

Opgave en kader

Tussen Den Haag en Rotterdam is een snelfietsroute aangelegd, de zogenaamde metropolitane snelfietsroute (MFR). Deze route kruist ter hoogte van Voorburg het kanaal de Vliet. De opgave is om een veilige oversteek over de Vliet te realiseren voor de MFR.

De oversteek van de MFR over de Vliet is aan de Voorburgse zijde voorzien ter plaatse van de zuidwest hoek van de buitenplaats Hoekenburg en aan de Haagse zijde ter plaatse van het westelijk deel van de Westvlietweg. Deze locatie heeft een uitzonderlijk hoge cultuurhistorische waarde. Niet alleen zijn hier 3 rijksmonumenten (de Nieuwe Tolbrug, brugwachtershuisje en parkaanleg Hoekenburg) gelegen, de locatie valt eveneens binnen de door de provincie Zuid-Holland aangewezen landgoedbiotoop van Park Hoekenburg en Arentsburch, maakt deel uit van de landgoederenzone langs de Vliet en ligt in de nabijheid van het als archeologisch rijksmonument beschermde Forum Hadriani. Tevens is de locatie van belang voor drie verschillende erfgoedlijnen van de provincie Zuid-Holland, te weten de trekvaarten, landgoederenzone en Limes.

Ter plaatse is reeds een mogelijkheid om de Vliet over te steken. Hier ligt namelijk de Nieuwe Tolbrug. Deze brug is een rijksmonument. De meest logische oplossing zou zijn om gebruik te maken van deze brug. Echter, de brug heeft een beperkte breedte en de hellingen van de brug zijn relatief steil. Tevens wordt de brug ook gebruikt door voetgangers. De verwachting is dat fietsers in grote getale gebruik zullen maken van de MFR waardoor deze smalle en steile brug een obstakel kan gaan vormen voor een veilige doorstroming van het vele (snel)fietsverkeer.

Vanwege de beperkte maat van de bestaande Nieuwe Tolbrug is gezocht naar alternatieve mogelijkheden om de te verwachten fietsers stroom van de MFR de Vliet over te laten steken.

Aan de Voorburgse zijde voert het tracé van de MFR over de westhoek van de buitenplaats Hoekenburg met een historische parkaanleg met historische waterloop, padenstructuur en bomen. Deze parkaanleg is als rijksmonument beschermd. Bij de zoektocht naar een oversteek over de Vliet moet rekening gehouden worden met de monumentale waarden van het park.

Historische ontwikkeling locatie

Zoals in de diverse onderzoeken ten behoeve van het realiseren van een oversteek is geschetst kent de betreffende locatie een lange historische ontwikkeling.

De ontstaansgeschiedenis van de buitenplaats Hoekenburg gaat terug tot het begin van de 17de eeuw. Tussen 1784 en 1811 werd de zuidwest hoek van Hoekenburg ingericht tot wandelpark in Vroege Landschapsstijl. De oude perceelssloten werden vergraven tot een sterk slingerende beek. Met de vrijkomende grond werden meerdere kleine verhogingen in het terrein opgeworpen. Door dit micro-reliëf werd een fijnmazig stelsel van zichtlijnen gecreëerd. In het park werd een dicht net van kronkelende paden aangelegd. Deze structuur is tegenwoordig op hoofdlijnen nog steeds aanwezig. Vanaf de

jaren 30 van de 20ste eeuw werd de oude landschappelijke parkaanleg als openbaar wandelpark in gebruik genomen. De inrichting bleef in essentie ongewijzigd. Wel nam het aantal paden af en werd de oorspronkelijk bedoelde visueel-ruimtelijke situatie minder herkenbaar door vermindering van het onderhoud en gedeeltelijke aanpassing van de beplanting.

Vanaf de 17e eeuw werden er veel buitenplaatsen met parken langs de Vliet aangelegd. Het merendeel hiervan is inmiddels verdwenen. Hoekenburg is één van de weinige buitenplaatsen langs de Vliet in Voorburg waarvan het ensemble van huis en naastgelegen park behouden en herkenbaar is gebleven.

Buitenplaats Hoekenburg werd pas in 1892 verbonden met de overzijde van de Vliet. In de eeuwen daarvoor waren de beide zijden van de Vliet met elkaar verbonden middels de Oude Tolbrug die aan de zijde van Rijswijk lag. Nadat deze Oude Tolbrug moest verdwijnen vanwege de verbreding van de Vliet werd aan de Voorburgse zijde de Nieuwe Tolbrug gemaakt die Hoekenburg en de overzijde van de Vliet verbond. In het verlengde van de Nieuwe Tolbrug werd de Hoekweg langs de westzijde van het park van Hoekenburg aangelegd. In eerste instantie werd een vaste flauw hellende ranke boogbrug voor wandelaars gemaakt. Deze boogbrug werd in 1919 door een ophaalbrug. In deze ophaalbrug werden elementen van het hekwerk van de eerdere boogbrug verwerkt. Bij de ophaalbrug werd een brugwachtershuisje geplaatst voor de brugwachter die het openen en sluiten van de ophaalbrug regelde. De ophaalbrug werd in de afgelopen 100 jaar enkele malen gerestaureerd en aangepast. Het oorspronkelijke bovenwerk met hameipoort en balans bleef hierbij behouden en tevens bleef het hergebruikte sierhekwerk van de boogbrug behouden.

In dezelfde periode werden er aan de Vliet meerdere vergelijkbare brugcomplexen gerealiseerd die grotendeels een vervanging waren van oudere bruggen.

Waardestelling

Het park van Hoekenburg heeft cultuur- en tuinhistorische waarde als voorbeeld van de ontwikkeling van buitenplaatsen langs de Vliet en als goed voorbeeld van een – nog steeds herkenbare – parkaanleg in Vroege Landschapsstijl.

Daarnaast heeft het park ensemblewaarde vanwege de relatie met het (van oorsprong) bijbehorende huis Hoekenburg en vanwege de fraaie ligging langs de Vliet.

De ophaalbrug met brugwachtershuisje heeft cultuur- en architectuurhistorische waarde als een goed voorbeeld van een typologische ontwikkeling in de bruggenbouw en vanwege het voor de bouwtijd kenmerkende materiaalgebruik en de vormgeving.

Daarnaast heeft het ensemble van brug en brugwachtershuisje situationele waarde vanwege de fraaie ligging, de onderlinge ruimtelijke samenhang en vanwege de relatie met vergelijkbare brugcomplexen elders over de Vliet.

Door de karakteristieke ligging van de Nieuwe Tolbrug op de hoek waar de Vliet en Trekvllet elkaar ontmoeten met het park als groene inscenering op de achtergrond is een bijzonder fraai ensemble ontstaan met hoogwaardige ruimtelijke kwaliteit.

5 varianten en gevolgen voor cultuurhistorische waarden

In de afgelopen jaren zijn meerdere varianten ontwikkeld voor het realiseren van een oversteek van de MFR over de Vliet. Bij de bijeenkomst van 19 november

2024 zijn 5 varianten gepresenteerd. Per variant zijn uitgangspunten en voor- en nadelen aangegeven. Dit geeft een helder overzicht. Toch plaats ik hier uit het oogpunt van cultuurhistorie enkele kanttekeningen bij. Het valt op dat er stellingnames worden gepresenteerd die niet nader onderbouwd zijn. Tevens lijkt de puntsgewijze opsomming voor het aspect cultuurhistorie niet compleet.

Om bij de afweging tussen de verschillende varianten cultuurhistorie op de juiste wijze mee te kunnen wegen is een goed en compleet inzicht in de gevolgen van de verschillende varianten voor de cultuurhistorische waarden noodzakelijk. Daarom wordt in dit preadvies - na overleg met de betrokken erfgoed specialisten van gemeenten en provincie - een overzicht gegeven van de gevolgen van de 5 verschillende varianten voor de op deze locatie aanwezige cultuurhistorische waarden.

Hierbij wordt gekeken naar 4 aspecten, te weten:

- de gevolgen voor de cultuurhistorische waarden van de Nieuwe Tolbrug
- de gevolgen voor de cultuurhistorische waarden van de parkaanleg van buitenplaats Hoekenburg
- de gevolgen voor het ensemble Nieuwe Tolbrug – brugwachtershuisje
- de gevolgen voor de bestaande ruimtelijke setting en ruimtelijke kwaliteit van het totale ensemble

Variant 1

Een nieuwe brug met behoud / hergebruik van historische elementen op de plaats van de Nieuwe Tolbrug

- Nieuwe Tolbrug wordt ingrijpend / onherkenbaar aangepast
- Parkaanleg Hoekenburg blijft behouden en ongewijzigd
- Bestaande ensemble Nieuwe Tolbrug - brugwachtershuisje blijft behouden
- Ruimtelijke setting blijft grotendeels behouden

Toelichting:

Ten aanzien van de Nieuwe Tolbrug heeft deze variant vergaande consequenties. Op basis van verkennend onderzoek naar een eventuele aanpassing van de brug kan geconcludeerd worden dat benodigde aanpassingen dusdanig ingrijpend zijn dat er maar zeer weinig historische elementen van de brug gehandhaafd kunnen blijven. Hiermee gaan de monumentale waarden van de Nieuwe Tolbrug verloren. Dit kan aanleiding geven tot het afvoeren van de brug uit het rijksmonumentenregister.

Variant 2

Een nieuwe (fiets)brug ten oosten van de Nieuwe Tolbrug met aanlanding in het park

- Nieuwe Tolbrug blijft behouden in ongewijzigde staat
- Nieuw (snel) fietspad vanaf aanlandig fietsbrug in het park tot Hoekweg.
- Bestaande ensemble Nieuwe Tolbrug – brugwachtershuisje blijft behouden
- Ruimtelijke setting wijzigt – er komt een brug bij. Grote impact op de ruimtelijke beleving. Ontwerpopgave voor nieuwe ruimtelijke kwaliteit.

Toelichting:

Het nieuwe (snel)fietspad zal dwars door het hart van de historische parkaanleg van Hoekenburg lopen. Door maat, schaal en uitvoering zal het fietspad dominant worden in de fijnmazige historische parkaanleg. Dit betekent een vergaande aantasting van zowel de parkstructuur als de beleving van het park.

Uit het oogpunt van cultuurhistorie is deze variant onwenselijk omdat dit een te grote aantasting van de monumentale waarde van het park tot gevolg heeft.

Variant 3

Een compleet nieuwe brug op de plaats van de Nieuwe Tolbrug

- Nieuwe Tolbrug verdwijnt – cultuurhistorische waarden brug gaan geheel verloren
- Parkaanleg Hoekenburg blijft behouden en ongewijzigd
- Bestaande ensemble Nieuwe Tolbrug – brugwachtershuisje verdwijnt. Brugwachtershuisje kan een nieuw ensemble vormen met de nieuwe brug.
- Ruimtelijke setting wijzigt – andere brug maar wel op dezelfde plek ander soort impact

Toelichting:

In dit scenario wordt de Nieuwe Tolbrug in zijn geheel verwijderd. Hiermee gaat een Rijksmonument verloren. Dit is niet in overeenstemming met het belang van de monumentenzorg (zoals verwoord in de Omgevingswet).

Op de plaats van de Nieuwe Tolbrug komt een nieuwe brug. Hiermee wijzigt het bestaande ruimtelijke ensemble. De locatie van de brug en de relatie met het omringende groene park wijzigen niet. Een nieuwe brug moet passend zijn bij de schaal en het karakter van de omgeving. De locatie vereist een hoogwaardige architectonische kwaliteit.

Variant 4

Andere locatie voor brug (zijde Rijswijk)

- Nieuwe Tolbrug blijft behouden in ongewijzigde staat
- Parkaanleg blijft behouden
- Ensemble Nieuwe Tolbrug – brugwachtershuisje blijft behouden
- Bestaande ruimtelijke kwaliteit zijde Voorburg blijft behouden

Toelichting:

Bij deze variant blijft de bestaande situatie voor wat betreft de rijksmonumenten behouden. Uit het oogpunt van cultuurhistorie is deze variant kansrijk en het meest wenselijk.

Variant 5

Nieuwe Tolbrug verplaatsen en een nieuwe brug op de oude locatie

- Nieuwe Tolbrug blijft (grotendeels) behouden maar de locatie van de brug wijzigt.
- Parkaanleg Hoekenburg wordt aangepast middels nieuw wandelpad door het park
- Bestaande ensemble Nieuwe Tolbrug – brugwachtershuisje verdwijnt. Brugwachtershuisje kan een nieuw ensemble vormen met de nieuwe brug.
- Ruimtelijke setting wijzigt – twee bruggen op de locatie ipv 1. Grote impact op de ruimtelijke beleving. Ontwerpopgave voor nieuwe ruimtelijke kwaliteit.

Toelichting:

In dit scenario blijft de Nieuwe Tolbrug (grotendeels) behouden maar wordt de brug naar het oosten verplaatst met een aanlanding in het park. In principe is het verplaatsen van een monument onwenselijk. Uitgangspunt van de RCE is echter dat verplaatsing van een monument wel te overwegen is als laatste redmiddel

voor behoud indien sloop onafwendbaar is vanwege grote andere nationale belangen zoals de aanleg van belangrijke infrastructuur. Voorwaarde daarbij is dat de nieuwe locatie in landschappelijk of stedenbouwkundig, functioneel of cultuurhistorisch opzicht vergelijkbaar moet zijn met de oorspronkelijke situering. Aangezien in dit geval ruimtelijke en historische samenhang met de oorspronkelijke situering behouden blijft concludeer ik dat het verplaatsen van de Nieuwe Tolbrug voorstelbaar is.

Om de aanlanding van de brug voor voetgangers te verbinden met de Hoekweg is een nieuw wandelpad door het hart van het park voorzien. Een nieuw wandelpad kan wegens maat, schaal en uitvoering beter ingepast worden in het park dan een (snel)fietspad. Ik adviseer echter om het wandelpad niet conform het voorgesteld tracé aan te leggen omdat dit de bestaande aanleg doorkruist maar om het oorspronkelijke fijnmazige padenpatroon te herstellen. Ook met dit historische padenpatroon is een verbinding tussen brug en Hoekweg te maken. Hiermee ontstaat een kansrijk plan en wordt een ruimtelijke kwaliteit teruggebracht in het park zoals reeds in 2000 geadviseerd werd in de tuinhistorische analyse en toekomstvisie voor park Arentsburgh / Hoekenburg.

Preadvies

Ik hoop dat ik met bovenstaande voldoende inzicht heb gegeven in de overwegingen ten aanzien van de gevolgen voor de cultuurhistorische waarden van de 5 verschillende varianten.

Graag verzoek ik om dit preadvies te betrekken bij de afweging met welke varianten het participatieproces wordt ingegaan.

Een definitief oordeel over de plannen kan pas gegeven worden nadat een definitieve omgevingsvergunningsaanvraag is ingediend.

Ik blijf graag op de hoogte van de verdere ontwikkelingen in het proces om te komen tot een tracé voor de MFR over de Vliet.

Uitgangspunten

Voor meer informatie over aanpassing, restauratie en verduurzaming van rijksmonumenten kunt u onder andere terecht bij '*Uitgangspunten en overwegingen advisering gebouwde en groene rijksmonumenten*' op www.cultureelerfgoed.nl en op www.stichtingerm.nl

Vragen

Mocht u nog vragen hebben over de inhoud van dit preadvies, dan kunt u contact opnemen met de contactpersoon die in het briefhoofd vermeld staat.

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
namens deze,
de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed,

5.1.2.e

5.1.2.e

adviseur architectuurhistorie

Onze referentie

1626261